

โรคไก่ (นำโดยแมลง)

ที่พบมากช่วงหน้าฝน



น.สพ. ยุทธ เทียมสุวรรณ

ผู้จัดการฝ่ายวิชาการ บจก. เซ็นทรัลลิส

ช่วงฤดูฝนที่มีแสงแดดอ่อน ความชื้นสัมพัทธ์ในอากาศสูง เต็มไปด้วยความชื้นและ น้ำขัง ล้วนเป็นสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการวางไข่ พัฒนา และเพิ่มจำนวนของแมลงต่างๆ เป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะกลุ่มแมลงที่เป็นพาหะนำโรคที่มักวางไข่ในน้ำ โรคต่างๆ ในปศุสัตว์อันเกิดจากแมลงเป็นพาหะนำโรคจึงมักพบชุกชุม หรือมีอุบัติการณ์เพิ่มขึ้นในช่วงนี้เช่นกัน ในโค ได้แก่ พยาธิเม็ดเลือด ไข้สามวันหรือไข้ขาแข็ง ลิ่วโคซิส ลัมปิสกิน ในสุกร ได้แก่ อีเพอร์ริโทรซูนซิส ส่วนในสัตว์ปีก โดยเฉพาะอย่างยิ่งไก่ มี 3 โรคสำคัญที่นำโดยแมลง ได้แก่

โรคมาลาเรียในไก่ เกิดจากเชื้อโปรโตซัว Plasmodium ในไก่จะเกิดจากชนิด gallinaceum (*P. gallinaceum*) เป็นหลัก ก่อนโรคทั้งในไก่เนื้อ ไก่ไข่ ไก่ป่า และสัตว์ปีกอื่นๆ ชนิด gallinaceum ในไก่นี้ไม่ติดต่อกันแต่อย่างใด โรคนี้มักพบมากในฟาร์มที่ตั้งอยู่ใกล้หนองน้ำ บ่อปลา ป่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหน้าฝนที่มีน้ำท่วมขัง ไก่พื้นเมืองจะทนทานกว่าสายพันธุ์ต่างประเทศ ไก่อายุน้อยจะแสดงอาการป่วยรุนแรงกว่าอายุมาก ไก่ที่เป็นโรคนี้จะมีเชื้ออาศัยอยู่ในเม็ดเลือดแดง ทางของการแพร่และติดโรคมีทางเดียวคือ ผ่านเลือด โดยแมลงดูดเลือดที่มีรายงานว่านำโรคนี้ได้แก่ ยุงก้นปล่อง ยุงลาย ยุงรำคาญ เมื่อยุงไปดูดเลือดไก่ที่มีเชื้อ เชื้อจะเข้ามาอยู่ที่ต่อมน้ำลายยุง และเมื่อยุงนี้ไปกัดไก่ตัวอื่น ก็จะถ่ายทอดนำเชื้อไปให้ไก่ตัวอื่นได้ การติดต่อผ่านเข็มฉีดยายังไม่แน่ชัดนัก แต่ไม่พบการติดเชื้อมาตร้าทางอื่นเลย ไม่ว่าจะมีสัมผัสโดยตรง หรือทางอ้อมโดยปนเปื้อนผ่านคน เสื้อผ้า รองเท้า อาหาร น้ำ ทั้งการกินและหายใจล้วนไม่สามารถนำโรคนี้ได้แต่อย่างใด

หลังได้รับเชื้อจากยุง จะมีระยะเวลาฟักตัวประมาณ 5-6 วัน กรณีเฉียบพลันจะพบว่าลักษณะไก่ที่มีหงอน เหนียง สีแดงจัด และตายในเวลาอันรวดเร็ว ส่วนกรณีเรื้อรังจะพบไก่ผอม หงอย ซึม ไม่กินอาหาร ชุบผอม เลือดจาง ทำให้หน้า หงอน เหนียง ชืดมาก หรือหน้าจะดูออกดำคล้ำๆ ขาไม่มีแรง นอนหมอบ คอดก อ้าปากหายใจ อูจจาระวังเป็นสีเขียว ไขลด ไขเล็ก เปลือกบางแตกง่าย บางตัวอาจแสดงอาการอัมพาต ชัก ตายในลักษณะชักแห้งๆ กรณีที่ไม่ได้รับการรักษา มักตายภายในเวลา 3-4 วัน อัตราการตายมักสูงถึง 80% โรคที่คล้ายคลึงกันมากต้องวินิจฉัยแยกแยะได้แก่ ลิ่วโคชัยโตซูนซิส นิวคาสเซิล หากผ่า

ชั้นสุตรซากจะพบลักษณะชืดผอม ม้ามโตมีสีดำ อาจโตได้ถึง 10 เท่า ตับโตมีสีเข้มถึงดำคล้ำ มีน้ำสีเหลืองในถุงหุ้มหัวใจ สมอทั้งเลือด มีจุดเลือดออก วินิจฉัยโรคนี้ด้วยการเจาะเลือดป้ายบนสไลด์ ย้อมสีดูตัวเชื้อ หรือส่งเลือด ซาก อวัยวะตับ ม้าม ไปตรวจด้วยวิธี PCR

รักษาด้วยการใช้ยาคลอโรควิน ควินิน พาลูทรีน ไพริเมธามีน กลุ่มเตตราไซคลิน หรือกลุ่มซัลฟา แต่เชื่อมักดื้อยา ได้ค่อนข้างรวดเร็ว รวมถึงยาเหล่านี้มักมีรสขม โดยเฉพาะยาคลอโรควิน ไก่จะไม่กินน้ำ ทำให้ไม่ได้รับยา จากนั้นจะไม่กินอาหารตามมา ยิ่งโตลดลง ไขลดมากขึ้น อัตราการตายยิ่งสูงขึ้นอีก อาจผสมน้ำตาลในน้ำเพื่อช่วยลดปัญหานี้ได้ นอกจากนี้ควรให้สารเสริมเพื่อฟื้นฟูสภาพร่างกายอันได้แก่ วิตามินละลายน้ำ อาหารเสริมโปรตีน และกลูโคส เช่น ผสมกากน้ำตาลในอาหาร ให้ธาตุเหล็กเพื่อช่วยเสริมประสิทธิภาพการสร้างเม็ดเลือดแดงทดแทนที่ถูกทำลายไป ในส่วนการป้องกันให้เน้นระบบความปลอดภัยทางชีวภาพ ไม่ให้ยุ่งกักไก่อ โดยเลี้ยงในระบบ EVAP หรือหากเป็นระบบเปิดก็ควรมีมุ้งตาข่ายทางคลุมโรงเรือน โดยรอบ ฟันยาฆ่าแมลงเช่น ไซเปอร์เมทริน เป็นประจำสม่ำเสมอ กำจัดแหล่งน้ำขังอันเป็นที่วางไข่หรือลูกน้ำของยุง ตัดหญ้า หรือวัชพืชรอบโรงเรือน ปรับพื้นที่ให้โล่งเตียน โรคนี้ยังไม่มียาวัคซีนที่ใช้ป้องกันโรค



โรคลิโคซัยโตซูโนซิส เกิดจากเชื้อโปรโตซัว *Leucocytozoon* ก่อโรคในไก่ เป็ด ไก่วง ส่วนสัตว์ปีกชนิดอื่นยังไม่แน่ชัดนัก ที่ก่อโรคหลักๆ ในไก่จะเป็นชนิด *caulleryi* (*L. caulleryi*) ส่วนชนิด *sabrazesi* พบในไก่พื้นเมือง หรือไก่ป่า มักพบโรคนี้ตามฟาร์มที่อยู่ริมแม่น้ำ อ่าง หนอง คลอง บึง และช่วงหลังฝนตก หรือน้ำท่วมจะพบได้มากยิ่งขึ้น โรคนี้ไม่ติดต่อสู่คน พบโรคได้เกือบทุกประเทศในเอเชีย ไก่ที่เป็นโรคนี้จะมีเชื้ออาศัยอยู่ในเม็ดเลือดแดง ทางของการแพร่และติดโรคมีทางเดียวคือ ผ่านเลือด โดยแมลงดูดเลือดที่มีรายงานว่านำโรคนี้ได้แก่ ยุง และ ริ้น (ปิ้ง) เมื่อไปดูดเลือดไก่ที่มีเชื้อ เชื้อจะเข้ามาอยู่ที่ต่อมน้ำลาย และเมื่อไปกัดไก่ตัวอื่น ก็จะทำให้ถ่ายทอดเชื้อไปให้ไก่ตัวอื่นได้ การติดต่อผ่านเข็มฉีดยายังไม่แน่ชัดนัก แต่ไม่พบการติดต่อผ่านวิธีทางอื่นเลย ไม่ว่าจะสัมผัสโดยตรง หรือทางอ้อมโดยปนเปื้อนผ่านคน เสื้อผ้า รองเท้า อาหาร น้ำ ทั้งการกินและหายใจล้วนไม่สามารถนำโรคนี้ได้แต่อย่างใด

อาการของโรคนี้คล้ายคลึงกับมาลาเรียจนแทบแยกไม่ออก ไก่ซึม กินอาหารลดลง กระหายน้ำ อ่อนเพลีย หายใจเร็ว เลือดจาง หน้าหงอนเหี่ยวชืด ขนร่วง ท้องเสีย อุจจาระเหลวเป็นสีเขียว ไอ เชื้อจะทำให้เกิดการฝ่อของอวัยวะ ตุ่มของเชื้อเมื่อแตกออกก็จะทำให้เนื้อเยื่อถูกทำลาย หรือหลอดเลือดที่เชื้ออยู่เกิดฉีกขาดเสียหาย จะทำให้เกิดเลือดออกตามอวัยวะต่างๆ ทั่วร่างกาย อาจพบเลือดคั่งในช่องท้อง ถ้าเกิดที่ปอด ไก่อาจไอเป็นเลือด ถ้าเกิดที่ทางเดินอาหาร ไก่อาจอาเจียนเป็นฟองเลือด อาจมีอาการทางประสาท เสียการทรงตัว ไขลด เปลือกนํม อัตราการตายสูงมากกว่า 25% แม้จะคล้ายกับมาลาเรีย แต่ก็มียจุดแตกต่างที่เห็นได้เด่นชัดจากรอยโรคคือ ในบางระยะเชื้อจะพัฒนาไปจนมีขนาดใหญ่มาก ด้วยขนาดที่ใหญ่ และหากอยู่ที่ผิวหนังจะ ทำให้สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่าที่ผิวหนังของอวัยวะ ลักษณะตุ่มที่มีตัวเชื้ออยู่นั้นอาจเห็นเป็นสีขาว เทา หรือสีเนื้อ จนถึงสีน้ำตาลแดงเนื่องจากมีเลือดปน ขนาดประมาณ 1 มม. พบกระจายได้ทั่วร่างกาย โดยเฉพาะตามอวัยวะสำคัญต่างๆ กล้ามเนื้อ รังไข่ ส่วนรอยโรคอื่นๆ ที่คล้ายคลึงกับมาลาเรียคือ ซากชืด เลือดจาง ตับโต ม้ามโต วินิจฉัยด้วยการเจาะเลือดป้ายบนสไลด์ ย้อมสีดูตัวเชื้อ การรักษาด้วยการใช้ยาในกลุ่มซัลฟา ซัลฟาไดอะซีน ซัลฟาไดเมทอกซิน ซัลฟาโมโน

เมททอกซิน ซัลฟาควินออกซาลีน การรักษาอื่นๆ ก็ให้สารเสริมเพื่อฟื้นฟูสภาพร่างกายเช่นเดียวกับมาลาเรีย ในส่วนการป้องกันโรคก็คล้ายคลึงกับมาลาเรีย แต่อาจยากกว่าในกรณีที่เป็นโรงเรือนเปิด ที่ถึงแม้ว่าจะใช้มุ้งตาข่ายคลุมโรงเรือนเพื่อกันแมลง แต่ตัววัน หรือ ปัง นี้จะมีขนาดเล็กมาก สามารถรอดรูตาข่ายหรือมุ้งลวดได้ ทำให้อาจป้องกันได้ไม่เต็มที่ เช่นเดียวกับมาลาเรียคือ ยังไม่มีวัคซีนที่ใช้ป้องกันโรคนี้



โรคฝีดาษ เกิดจากเชื้อไวรัส Avian Poxvirus สกุล Avipoxvirus แฟมิลี Poxviridae จัดเป็น DNA ไวรัส สายคู่ ชนิดมีเปลือกหุ้ม เป็นโรคติดต่อที่พบได้บ่อยในสัตว์ปีกเกือบทุกชนิด ทุกเพศ ทุกอายุ ทุกสายพันธุ์ แพร่กระจายช้า พบการระบาดไปในทุกพื้นที่ทั่วโลก ไวรัสมักมีความทนทานในสิ่งแวดล้อม มีชีวิตอยู่ในสะเก็ดแผลแห้งนานหลายเดือน ยาฆ่าเชื้อที่ได้ผลดีได้แก่ โซดาไฟ 1% หรือที่อุณหภูมิ 50C นาน 30 นาที หรือ 60C นาน 8 นาที ทางของการแพร่และติดรับโรคมีหลายทาง ที่สำคัญคือ แมลงดูดเลือดที่มีรายงานว่านำโรคนี้ ได้แก่ ยุง ไร เห็บ หมัด เหา นอกจากนี้ยังติดต่อผ่านการสัมผัสกันโดยตรงระหว่างไก่ป่วยและไก่ปกติ รวมถึงทางอ้อมที่มีรายงานว่าขนและสะเก็ดจะมีไวรัสปนเปื้อนอยู่ในปริมาณมาก และง่ายต่อการปนเปื้อนติดผ่านคน เสื้อผ้า รองเท้า อาหาร น้ำ ทั้งการกิน และหายใจ รวมถึงบาดแผลที่ผิวหนังล้วนเป็นทางติดรับไวรัสนี้ได้ทั้งสิ้น

หลังได้รับเชื้อ จะมีระยะเวลาฟักตัวประมาณ 4-10 วัน โดยรวมๆ โรคนี้จะทำให้ไก่ฟอม โทรม โตช้า ไชลด สามารถแสดงอาการได้สองแบบคือ ฝีดาษแห้ง และฝีดาษเปียก โดยอาจพบแบบใดแบบหนึ่ง หรือทั้งสองแบบนี้ร่วมกันในตัวเดียวกันได้ ฝีดาษแห้ง จะพบรอยโรคฝีดาษบนผิวหนังส่วนที่ไม่มีขน เช่น หงอน เหนียง หนังตา หน้าแข้ง ตีน หากเกิดที่หนังตา อาจทำให้มองไม่เห็น หากเกิดที่ปาก อาจทำให้ไม่สามารถกินน้ำและอาหารได้ ฝีดาษเปียก จะพบเนื้อตายปนไฟบริบนเนื้อเยื่อของระบบทางเดินหายใจส่วนต้น ช่องปาก หลอดอาหาร หลอดลม ไชนัส ซึ่งก่อให้เกิดอาการระบบทางเดินหายใจตั้งแต่แบบอ่อนไปจนถึงรุนแรงได้ รอยโรคที่ช่องปาก ลิ้น คอหอย และส่วนต้นของหลอดลม จะทำให้ไม่สามารถกินน้ำและอาหารได้ โรคนี้วินิจฉัยได้ค่อนข้างง่ายจากรอยโรคภายนอก และรอยโรคภายในจากการผ่าซาก แต่อาจสับสนกับสารพิษจากเชื้อรา T2 การติดเชื้อราแคนดิดา และโรคกล่องเสียงอักเสบ นิยมตรวจทางพยาธิวิทยา เช่น การตัดชิ้นเนื้อ หรือป้ายรอยโรคและย้อมสีบาสโลว์ ดูรอยโรคทางจุลพยาธิวิทยา ปัจจุบันนิยมตรวจหาไวรัสด้วยวิธี PCR หรือตรวจภูมิตอบสนองต่อไวรัสโดยวิธีทางซีรั่มวิทยา ได้แก่ ELISA

โรคนี้เกิดจากไวรัส จึงไม่มีการรักษาที่จำเพาะ แนะนำให้ยาปฏิชีวนะเพื่อลดการติดเชื้ออื่นแทรกซ้อน ให้วิตามิน A ในปริมาณสูง ร่วมกับวิตามิน C เพื่อช่วยในการหายของแผล ที่แผลอาจใช้กลุ่มไฮโดรคอร์ติน แต่มิมีแผลที่หนังตาควรใช้ยาป้ายตา หรือยาหยอดตาที่มีส่วนผสมของยาปฏิชีวนะ เพื่อลดความระคายเคืองและติดเชื้อแทรกซ้อน ในกรณีที่รอยโรคมีขนาดใหญ่อาจต้องทำการผ่าตัดออก หรือคัตทิ้งไปจะดีกว่า การป้องกันให้เน้นระบบความปลอดภัยทางชีวภาพ ปรับปรุงสภาพแวดล้อมการเลี้ยง เลี้ยงไก่ในระบบปิด เลี้ยงไก่เพียงอายุเดียว All-in All-out และจำเป็นต้องทำวัคซีนก่อนเกิดโรค ถือเป็นวัคซีนพื้นฐานตัวแรกๆ ที่ควรทำสำหรับไก่ที่เลี้ยงเป็นระยะเวลานานเช่น ไก่พันธุ์ ไก่ไข่ ไก่พื้นเมืองเช่น ไก่ชน ส่วนไก่เนื้ออาจไม่จำเป็นเพราะมีระยะเวลาการเลี้ยงสั้นมาก

วัคซีนโรคฝีดาษนี้จะป็นชนิดเชื้อเป็น อ่อนแรง ไม่ทำให้เกิดโรครุนแรง นอกจากใช้ป้องกันโรคแล้ว วัคซีนนี้ยังใช้ควบคุมจัดการโรคในช่วงต้นของการระบาดได้เช่นกัน ข้อควรระวังของการใช้วัคซีนนี้คือ ผสมแล้วควรใช้ให้หมดภายใน 2 ชม.

ให้โดยวิธีการแทงปีก หรือดึงขนออกแล้วใช้แปรงป้ายวัคซีนป้ายที่รูขุมขน โปรแกรมวัคซีนให้ครั้งแรกเมื่ออายุประมาณ 4 สัปดาห์ และให้ซ้ำที่ 1-2 เดือนก่อนเริ่มไข่ และให้ซ้ำอีกครั้งในปีที่ 2 บางยี่ห้ออาจผสมรวมกับวัคซีนป้องกันโรคมาเร็กซ์ การให้วัคซีนนี้มีข้อสังเกตคือ หลังให้ไป 7-10 วัน ควรตรวจดูว่าฝีที่ปลูกขึ้นหรือไม่ จากบริเวณที่ปลูกฝีไปจะบวม หรือมีสะเก็ดที่ผิวหนังบริเวณนั้น ภูมิคุ้มกันจะขึ้นหลังให้วัคซีนไปประมาณ 10-14 วัน การตรวจควรทำอย่างน้อย 10% ของฝูง กรณีไม่ขึ้น อาจมาจากไก่ป่วยมาก่อน มีภูมิคุ้มกันแล้ว หรือวัคซีนประสิทธิภาพไม่ดี ทำให้ไม่ถูกวิธี

เอกสารอ้างอิง และที่มาของรูปภาพ

เอกสารประกอบการสอนเรื่อง โรคที่สำคัญในสัตว์ปีกที่ควรรู้ ผศ.กัลยา เจือจันทร์ ภาควิชาอายุรศาสตร์ คณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

<https://www.avianempire.co.nz/blogs/sams-blog/avian-pox>

<https://poultrydvm.com/condition/fowl-pox>

<https://extension.msstate.edu/sites/default/files/publications/publications/p3131.pdf>

Copyright ©